KUNST
KULTUR
OG
PSYKISK
HELSE

KRAFTVERK 57

BERGEN
KOMMUNE

KRAFTVERK 57

19 skrivere – 4 debutanter

35 tekster: 23 dikt, 11 prosatekster og 1 novelle

FORORD

4 **Når noko endrar seg**
av Fanny Holmin

Lisen Brynie

10 **Blues**

Eldrid Dyrset

12 **Renholder i gamle dager**

Anne Katrin Fikke

14 **Når presten står utenfor døra di**

16 **Et nystrøket flagg i rødt, hvitt og blått**

Hallgeir Fredriksen

19 **Gjennom tårene såg eg**

20 **Dei brune skoa**

21 **Hermetisert**

Ellen Margrete Grong, *debutant*

22 **I skjul**

23 **Langsomt ...**

24 **Hun slo ...**

Helge Hagen, *debutant*

26 **Vårnatt**

Gunhild Hofstad

28 **En fiskehistorie**

30 **Kjøkken**

Solveig Holvik, *debutant*

34 **Ein kveld i november**

Helga Margrethe Iversen

36 **Puslespillet Helga**

Runa Adelsten Jensen

45 **Ved høylys natt**

46 **Etter aftenvakten**

47 **Morgen**

Stine King

48 **«Åre ringer»**

50 **Pizza og maling**

Vidar Kolås

54 **Dagsplan**

55 **Anarkiet**

56 **En slik dag**

57 **Slik bare en desembernatt**

Nina C. Krogh

59 **Gjenskinn**

61 **Mellom drøm og dag**

Helene Larsen

62 **Kjærlighet**

65 **Vedheng**

66 **Hodet er alene**

Terje Leifson

68 **Hjernen**

Johanne Magnus

70 **Julelunsj**

Vigdis A. Taule

72 **Rushtid**

David Ulwejor, *debutant*

74 **Se hvordan snøen faller når ...**

77 **Han går med en blå tilstand ...**

Daniel Vagstad

78 **Eit steinkast frå age**

ESSAY:

82 **Kropp og sjel**
av Solveig Aareskjold

FOR ORD

NÅR NOKO ENDRAR SEG

FANNY HOLMIN

redaktør

Ei ny nettutgåve er på veg frå redaktør til designar. 35 tekster som har samla seg i eit knippe, der kvar og ein har sine indre motivasjonar. Alle dei tusen små vala som har blitt gjort, fyrst frå skrivaren, så gjennom redaksjonsarbeidet i dialog med skrivaren, skal no vidare og møte ei ny tolking. Designar som les og startar sin eigen kreative prosess, som ender opp i formgjevnaden som du no sit og les i. Ord, tankar, språklege bilde, inspirerer til ei visuell verkeleggjering, som både tar vare på kvar enkelt tekst, og heilskapen som Kraftverk 57 utgjer.

For oss i redaksjonen, gir det å sjå tekstene på nytt i den forma som designaren gir utgåva, enda eit løft for tekstene. Å lese dei i ei vakker framstilling. Å legge merke til detaljane på nytt, alt etter kva i tekstene som har blitt valt ut som visuelle spor i designen.

Kanskje er det slik for skrivaren også. Kanskje noko overraskar ein, og ein ser teksten sin på nytt gjennom den tolkinga ein anar ligg til grunn for formgjevinga. Nokon gonger kan det vere at ein blir overraska av det nye. Andre gonger kan det vere at ein kjenner det att, og tenker:
Å ja, akkurat slik.

Endringar og forandring kan vere energikrevjande småtroll. Vi blir rykka i. Dradd litt utover. Eller krympar oss saman i ein indre motstand. Nokre endringar ser ein likevel etter som tida går, at har gjort godt. At dei har vore naturlege, og av og til naudsynte. Ein ting er dei forandringane som

kjem ut frå eins eigen motivasjon. Også desse er det ikkje alltid så lett å bli venn med. Medan endringar som andre håpar på eller forventar av deg, kan ein sjølvsagt trenge lengre tid på å godta.

Det trygge mot det komande. Å ta vare på begge deler. Halde fast, gå vidare og ta med seg erfaringar.

Uansett er det grunn til å vere stolt over at dei orda ein sjølv har sete og arbeidd med, no er samla i eit godt selskap med andre skrivarar sine tekster, og kan delast med venner og ukjende. Til slutt har ein tatt eit val og sagt at no er denne teksten ferdig framstilt. No er denne prosessen lukka.

Og då ser ein at det som er skapt, utgjer ein ny start. Ver så god. No kan lesinga starte. I lesaren skapar det seg nye brytningar, som igjen kan leie til indre endringar og forandring.

Tusen takk til skrivarar, redaksjon og designar. Kraftverk 57 er dykkar.
Tusen takk til ansvarleg redaktør og Bergen kommune for muligheitene og verkeleggjering.

Fanny Holmin

BLUES

Jeg får ikke sove
skrev jeg i et dikt for
sju, åtte år siden
Jeg får fortsatt ikke sove
men nå nyter jeg den
nattetimen hvor jeg sitter oppe
Jeg hører veggklokken på kjøkkenet
tikk, tikk
suset av kjøleskapet
og kysset av sigaretten
som jeg ser røyken stige opp av
forbi mine røde negler
På min venstre side har jeg bokhyller
mine egne bilder med mange farger
og flere keramikkgjenstander jeg er glad i
På veggen rett fram er der et stort bilde
fra Mosvannsparken som Reidar har malt
Og over henger
falken min
den som følger meg med øynene
hvor jeg enn går
Til siden henger bildet
av den deilige sjøen med en stor himmel over
så jeg kan leke
at det er et vindu jeg ser ut av
Jeg ser blomstene mine på bordet
noen ekte og noen falske
og mine nye, lyse gardiner
som når de kom på plass
gjorde at jeg plutselig følte
dette er hjemme
Og så tusler jeg inn i sengen
den er i hvert fall hjemme
deilig, deilig
Jo, det er en svak lyd av jazz
i bakgrunnen

LISEN BRYNIE

RENHOLDER I GAMLE DAGER

ELDRID DYRSET

Arbeidshendene hennes
var grove
etter timer og dager
med rengjøring av trikker.

Hun bar med seg langkost og vaskebøtten av sink.
Arbeidstid tidlig morgen
før trikkene skulle kjøre.

Kom hjem og lagde frokost til mann og barn.

Som pensjonist var hun rak i ryggen.

Hun skrev dikt
og leste for andre.

Når presten står utenfor døra di

ANNE KATRIN FIKKE

Når presten står utenfor døra di, med fargeløse kinn, forstår du det, du hører det allerede før han har rukket å si noe, i den talende tausheten, du forstår hva famlingen etter ord innebærer, stillheten som skriker i ørene, tomheten der det ikke finnes ord, den grusomme pausen, leppene som rører seg som for å si noe, bevrer, men uten å finne den riktige inngangen, starten eller innfallsvinkelen, adamseplet som spretter opp og ned, opp og ned, som for å ta sats, men uten at noen annen lyd enn pusten slipper ut mellom leppene. Du mottar budskapet allerede før han setter den venstre foten foran den høyre, tungt, motvillig, med en gammelmanns langsomhet, på vei opp trappa. Du hører det i det knapt hørbare sukket, du gjenkjenner det i prestens tafatte, tankefulle fomling gjennom skjegget, du ser det i blikket som viker unna ditt, igjen og igjen, men holder fast i et usynlig punkt på veggen rett over ungenes boblejakker.

Når presten står utenfor døra di, i det tusendedelssekundet du får øye på ham, vet du at det har hendt noe, noe ugjenkallelig, noe som vil komme til å rive sønder din velsignede hverdagslikegyldighet, ditt stressende tidsskjema og altfor lite verdsatte nattesøvn. I løpet av de neste sekundene vil verdenen din rystes som i et jordskjelv, og du vil komme til å innse at ingen dager noensinne vil bli hverdager igjen.

ET NYSTRØKET FLAGG I RØDT, HVITT OG BLÅTT

En gammel mann i falmet genser jubler i stua. Ei gammel kone med isundtråkkede tøfler omfavner ham, de hopper rundt og rundt med armene om hverandre. En gammel mann i falmet genser bestiller flybilletter til Lahtis, ei gammel kone med isundtråkkede tøfler pakker slitte vinterklær i en tretti år gammel lærkoffert. En drosje tuter utenfor, og den gamle kona i støvletter med nedtråkkede hæler, springer ut til sjåføren, den gamle mannen i utvasket anorakk kommer etter med lærkofferten på slep, og bukserer den inn i bagasjerommet. Den gamle kona i støvletter med nedtråkkede hæler, peser andpustent: Til Flesland.

Noen måneder senere synger trosten i bjørketreet utenfor. En gammel mann i Ralph Lauren cashmere-genser leser Dagens Næringsliv ved kjøkkenbordet. Ei gammel kone i selsskinnstøfler kvitrer: Vi må hente Lise. En gammel mann med Ralph Lauren cashmere-genser gløtter ned på Rolexen som glitrer over håndleddet, han nikker, reiser seg, skyller kaffekoppen under springen og setter øynene i trosten utenfor. Kanskje minnes han Lahtis. I gangen henger et nystrøket flagg i rødt, hvitt og blått. Han følger den gamle kona i selsskinnstøfler ut i gangen, proklamerer: Lise vant.

Tekster inspirert av Dag Solstad

ANNE KATRIN FIKKE

GJENNOM TÅRENE SÅG EG

at jorda var flat
inga plass for fot
ikkje tankar ikkje ord

fjella var oske frå kjærleiken
sola skein skuggar
og kjensler var marbakkens botn

på utsida av draumen
høyrde eg eit hjarte som slo

HALLGEIR FREDRIKSEN

DEI BRUNE SKOA

Ikkje bruk dei
dei er utan platå
ber merke
og dei gneg

ikkje puss dei
eller farg dei
brenn lissene no

ikkje vent på nye knutar
dei kan bli harde
å opne på ny

HALLGEIR FREDRIKSEN

HERMETISERT

Frakken eg ber
ynskjer eg ikkje meir
han er tung
gjer meg fryktsam
og luktar gamal diktat
– han er oppsedinga
eg aldri ønska

HALLGEIR FREDRIKSEN

I SKJUL

Legger lokk på det
skrur hardt til
setter det innerst i
skapet
bak
hvetemel og bakepulver
gjemmer det mellom melis og kakepynt
kakao og hjortetakksalt
salt, sukker, potetmel
maisenna, hel pepper
og gylden honning

Noterer det i glemmeboken

ELLEN MARGRETE GRONG | *debutant*

HUN SLO

BLIKKET NED

MED EN HARD

KNYTTNEVE

ELLEN MARGRETE GRONG | *debutant*

Vårnatt

Det begynte med en smell, som det heter i narkomiljøene. Med det menes en sprøyte i armen. Det ble mange smeller på meg etterhvert, helt til jeg ble funnet stående en mil utenfor Oslo sentrum med en kroppstemperatur på 28,9 grader en gråkald vårnatt i fjor. Politiet brakte meg til legevakten der jeg fikk en varm seng. Tidlig morgen dagen etter kom en psykiater og stilte spørsmål om dato, hvor jeg var og hvor jeg vanket – spørsmål som jeg visste ville komme, og som jeg hadde rukket å forberede meg på i en samtale med en medpasient like før – for å unngå enda en tvangsinnleggelse på grunn av psykisk lidelse og rus.

Det som begynte med en smell endte altså opp med at jeg på en og samme tid trodde at jeg eide all narkoomsetning i sigøynernes del av Akerselva, mens jeg i realiteten sto ute om nettene og frøys i den iskalde oslonatten blakk og helt på vidda, eller på et blindspor om du vil.

Bedre da å sitte i en skrivegruppe – med varme i kroppen – og ikke minst, klar i hodet.

HELGE HAGEN | *debutant*

En fiskehistorie

GUNHILD HOFSTAD

Min far kom en sommerdag og hentet meg i bil, det lå en fiskestang i baksetet. Så moro at vi skulle ut på sjøen på landet der farmor bor! Farmor ville ikke bli med, og det er nok best slik, for hun er blitt så gammel, uten å vite det selv. Hun kan si rett som det er at snart skal hun begynne å sykle igjen, hun, som ikke har sittet på et sykkelsete på minst førti år. Farmor lot vi altså bli på land. I naustet fant vi en isoporkasse å ha fisken i. I båten lå det to bøtter og en spade fra før, og pappa øste mens jeg ordnet med fortøyningen.

Da vi kom litt utpå, viste det seg at det var atskillig kaldere og mer vindfullt enn vi hadde trodd. Pappa rodde båten helt til utenfor sjømerket, og der var bølgene så høye og vinden så kraftig at det var mer enn nok adrenalinkick for meg å sitte helt stille. Jeg frøs allerede også. Pappa fikk to lyr på rappen. Jeg fikk bare en makrell, og ellers ingenting, men snøret satte seg i det minste ikke fast i bunnen.

Så, akkurat da vi skulle ro tilbake, fikk jeg en lyr på kroken jeg også. Pappa skulle bare hjelpe meg å få den over ripen, men i neste sekund lå fisken løs i båten mens fiskekroken satt fast i halsen på pappa. Jeg begynte å le hysterisk. Pappa lo ikke, han bare satt helt uanfektet, og spurte om mothaken var gått gjennom. For å se det måtte jeg krype helt bort til ham, og det var så skrekkelig fælt. Kan dere se for dere det, å bli bedt om å komme helt bort til ham når det bare klukket av latter i hele meg? «Det er ikke noe morsomt,» sa pappa mens jeg krøp nærmere, og febrilsk prøvde å kvele latteren. Mothaken var gått gjennom. Pappa beordret meg til å ro tilbake til land, selv måtte han jo sitte og holde kroken oppe med hånden så den skulle gjøre minst mulig vondt. Heldigvis satte han seg først på den nærmeste toften med ryggen mot meg, og jeg kunne slippe ut mange små porsjoner med latter uten å gjøre meg til skamme, men så satte han seg plutselig helt i baugen med ansiktet vendt mot meg. Heldigvis var det så tungt å ro at jeg endelig fikk kontroll på latteren.

I langsom glid inn mot land var det en eneste setning som sang i meg hele tiden: «Den ene fikk fiskekrok i halsen, den andre fikk trimmet armene og den tredje måtte lide en pinefull død.» Den tredje, det var fisken, det. Ja, for pappa kunne jo ikke brekke nakken på den slik han hadde gjort med de tre andre, han satt jo hele tiden med hånden på halsen.

På land igjen prøvde pappa ved baderomspeilet atter å trekke fiskekroken ut av halsen. Det gikk ikke. Da teipet han kroken fast og gikk ned igjen for å sløye fisken. «Gjør det ikke vondt?» spurte jeg igjen og igjen, men pappa sa nei. «Du må gå på legevakten og ta den ut.» sa jeg. Men noen legevakt ville ikke pappa høre snakk om, og fisken ville han ikke ha lenger, den fikk farmor spise.

Så kjørte vi til byen igjen, han med fiskekrok tapet fast til halsen og jeg fremdeles med masse kvalt latter i magesekken. Pluss dårlig samvittighet over den samme latteren. For tenk om fiskekroken hadde hoppet opp i øyet hans og han hadde mistet synet?

Senere på kvelden spurte jeg pappa i en tekstmelding om hvordan det gikk. Han hadde fremdeles ikke det minste vondt, svarte han, og legevakten, de skulle bare ha 257 kroner for å fjerne kroken. Men vet du hva det pinligste med hele historien er? Jo, den hendte da jeg var 37 og min far var 63.

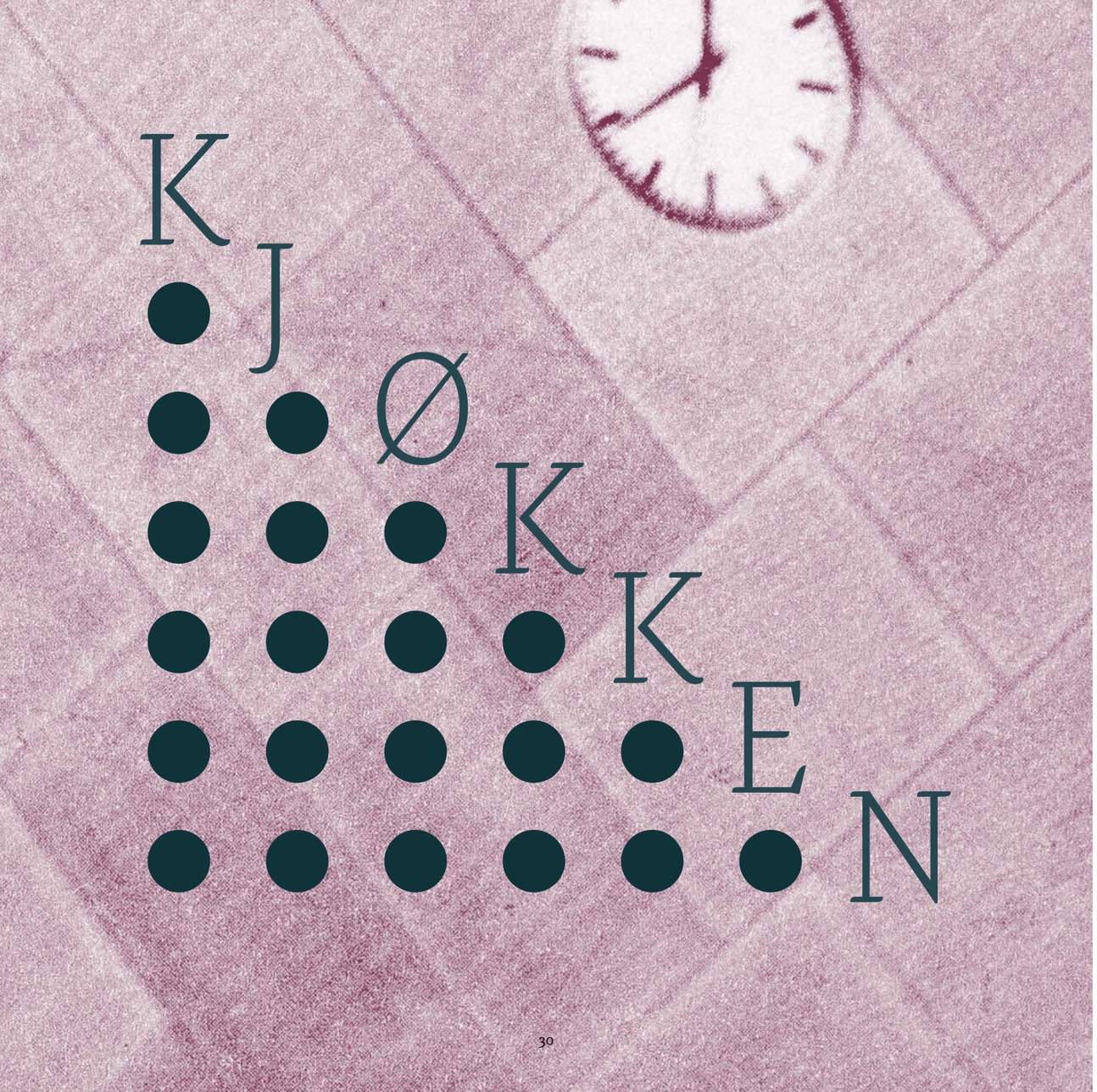

Det er fire stoler rundt kjøkkenbordet på hybelen. De er fire på kjøkkenet. Det vil si, de er tre før hun kommer inn i rommet. Hun hører latteren deres gjalle i korridoren. I det hun entrer kjøkkenet blir det stille, selv om hun gir dem et lite smil. De ser ikke på henne. Munnvikene hennes trekkes nedover igjen, og beina går bort til kjøleskapet. Hun tar frem noe mat på disken og finner fat, kniv og glass. Etter kanskje et halvt minutts stillhet begynner en svak mumling fra en av jentene ved bordet, og snart er de i gang igjen, men langt mer lavmælt enn da de bare var tre i rommet. Jente nummer fire setter seg til bords med maten sin og prøver å delta i samtalen. Hun stiller dem spørsmål til det de forteller, men får bare enstavelsesord tilbake. Hvis hun kommer med en morsom kommentar til det de sier, er det ingen som ler, og hvis hun forteller noe hun selv tenkte på, er det ingen som verken responderer eller fortsetter den tråden. De bare lager en liten kunstpause før de prater videre seg imellom.

Etter å ha spist ferdig smetter jente nummer fire inn på sitt rom og lukker døren. Hun krøller seg sammen i fosterstilling under dynen og tenker på bilturen med de andre i klassen dagen før. Også der hadde hun prøvd å kommunisere alminnelig med de andre. Likevel blir det alltid ualminnelig, eller hun sier et eller annet som de andre reagerer på. Setningen fra Johannes dirrer fremdeles som en pil i brystet. Det var den eneste replikken hun fikk rettet mot seg på hele bilturen. «Og hva gjør du, da?» hadde Johannes sagt mens han snudde seg fra forsetet og så anklagende på henne. «Og hva gjør du, da?» Hun kunne ikke lenger huske hva det var hun hadde fortalt i forkant av replikken hans, men det var noe med gutter og kjærester. «Og hva gjør du, da?» Pilen graver rundt i hjertet. Hun hadde svart noe sånn som at hun heller ventet rolig på prinsen på den hvite hest, etter å ha brent seg noen ganger. «Men hva gjør du da du da du da? Hva gjør du da du da du da?» Han kunne vel bare ha lagt til ordet «feil», for det er jo det det hele handler om. «Hva gjør du feil, da?» Hva hun gjør feil. For hun gjør noe feil i den sosiale kommunikasjonen, men hun begriper ikke hva, og det er ingen som forteller henne det. Aldri.

Hun lytter til lydene fra kjøkkenet igjen. Det hadde vært godt med en kopp te, men det får heller være. Hun orker ikke å være ufrivillig stemningsdreper en gang til. Når det blir stille på kjøkkenet, kan hun hente tekokeren inn på rommet, samt te og honning. Tekokeren kan forresten stå på rommet permanent fra nå av. Så kan hun lage seg te uten å være til plage for noen. Det blir nok bedre slik.

GUNHILD HOFSTAD

EIN KVELD I NOVEMBER

Det var haust.
Det var bekmørkt.
Lydane frå skogen og tårnugla sine uhyggelige uhuuuu …, gjorde alt sitt til at spenninga var på brestepunktet.
Nede i tunet hadde leiken stilna.
Me hadde nett fått nyss om at ein mann frå ein avsides gard i dalen var sakna i fjellet. Sauebonden hadde tidlegare på dagen drege til fjells saman med hunden sin, for å sjå om han kunne finna den eine sauen som ikkje hadde vendt heim frå beite denne hausten.
Frivillige frå Røde Kors gjekk manngard for å leite etter sambygdingen. Dei som var igjen nede i bygda, heldt pusten i angst og spenning.
Heller ikkje me borna orka fortsetja med gøymespel og med songleikane våre.
Me gjekk kvar til vårt. Heime blei me møtt av tagale foreldre .
Alle i det vesle bygdesamfunnet gjekk til sengs den kvelden i uvissa om kva som kunne ha hendt.
Neste dag kom beskjeden, meldinga vi hadde frykta.
Då dei fann den døde kroppen, låg den firbeinte tett inntil husbonden sin og heldt han varm.

SOLVEIG HOLVIK | *debutant*

Jeg følte meg liten og redd da jeg kom i drosje til det store huset. Huset med alle rommene, stuene, kjøkkenet, gangene. Til menneskene som jobber der. Jeg ble tatt i mot av en av dem og ble vist rommet mitt. Utsikten fra vinduet var mot sentrum, mot verden. Jeg fikk en nøkkel til en dør. Døren inn til hulen min. Jeg ble vist kjøkkenet og stuene. Jeg ble fortalt hvordan dagene ser ut. Om morgenmøtene, måltidene, aktivitetstilbudene, om de ansatte ved behandlingsstedet.

De første dagene kom og gikk. De bestod av måltider, sondere hvordan huset fungerer, og hvordan personalet ser ut. Jeg lærte å kjenne igjen de som jobbet på dagtid veldig fort. Det var verre med nattevaktene. Heldigvis hang det en stor innrammet plakat med bilder av personalet ved siden av døren inn til kjøkkenet. Jeg brukte plakaten ganske mye den første tiden. Memorerte bildene av dem og stemmene deres. Studerte måten de er på, ting de gjør som er spesielle for dem. Alt som kan gjøre det lettere for meg å huske.

Fra vinduet i hulen min ser jeg et hus jeg har blitt nysgjerrig på. Et hus jeg har lyst å besøke. Et aktivitetshus hvor jeg kan utforske meg selv, utfordre meg selv. Et hus som, etter hvert, skal bety utrolig mye for meg. Jeg har blitt fortalt om det spesielle huset, hva jeg kan bruke det til, hva det kan gjøre for meg, hva det kan gjøre med meg.

Det ser ut som et helt vanlig hus med smårutete vinduer. Utvendig er det malt i en nøytral farge. Innvendig er veggene lyse, rommene behagelige og lette å oppholde seg i. I dag er huset åpent. Jeg lukker opp ytterdøren og går inn. Tar av meg skoene, på med tøflene og hilser på de ansatte. De smiler til meg. Sier navnet mitt. Sier: «Hei Helga, kjekt å se deg!»

Det er en underlig følelse jeg får inni meg når jeg går inn, men en også god følelse. Jeg kan være fanget i vonde minner. Minner som jager meg rundt, som ikke lar meg få fred, ikke lar meg få glemme. Jeg kan gå bort til huset med de smårutete vinduer. Huset med mange rom, med det gode kjøkken, med menneskene som ser meg. Hele meg. Jeg går rundt i huset. Fra rom til rom. Ser, sanser, tar alt inn. Går inn på kjøkkenet. Får den gode roen i kroppen igjen. De vonde minnene er jaget bort. Byttet ut med rolig musikk, stemmer som gjør meg trygg. Stemmer som gjør at jeg våger å utforske, prøve, gå et skritt til ut i verden, ut i det som skremmer.

Det er rart å ha et slikt sted. Jeg kan være nesten tom for energi. Angst-spøkelset har kanskje begynt å danse rundt meg. Lokke meg lenger inn i min mørke, kalde hule. Jeg kan tvinge i meg frokosten. Kjenne hvordan kroppen min er i alarmberedskap. Kjenne hva den minste uventede lyd gjør med meg. Kjenne hvordan jeg kryper sammen, blir mindre og mindre mens lydene blir høyere og høyere, øker i intensitet.

Jeg vet ikke hvordan jeg kommer meg bort til huset med de smårutete vinduer. Plutselig står jeg der. Med hånden på dørklinken. Åpner døren. Går inn. Ytterdøren lukker seg bak meg. Stenger angsten ute. Jeg hører den rase der ute. Freser. Slår på døren og vil inn. Rister i dørhåndtaket. Etter en stund blir det stille. Ingen lyd kommer utenfra. Dørhåndtaket er rolig. Det virker som om den vet. Angsten. At inn her kommer den aldri. At dette er mitt sted. Mitt fristed.

Jeg hører noen snakke. Jeg hører lyder. De kommer fra kjøkkenet. Sammen med stemmen kommer det en duft. En duft av gode minner. Av nystekte rundstykker. Av smør og brunost. Av trygghet. Og duften av eddik. Kaffetrakteren skal renses i dag. Usikkerheten min blir byttet ut med nysgjerrighet. Rense en kaffetrakter med eddik. Går det an? Det går an, den blir rein. Ny kaffe traktes og jeg drikker mens jeg nyter velbehag. Og holder nesten på å glemme noe viktig.

Hårstrikkene mine. Det har blitt en rutine å få flette håret mitt på aktivitetshuset. Jeg husker første gang jeg spurte om det var noen

der som kunne flette håret mitt. Jeg var veldig nervøs. Redd for å bli avvist. Redd for å få et nei. Men det motsatte skjedde. En bok om forskjellige flette-frisyrer ble hentet, frisyrene ble studert før valget falt. Håret mitt ble flettet, frisyren ble fotografert. Jeg gikk rundt med en god følelse. Jeg hadde et lite ønske. Et ønske om å få flettet håret. Kan hende det høres rart ut. At det å få flettet håret sitt kan gjøre noe med en. Men det kan det. Jeg kan sammenligne det med døren inn til hulen min. Jeg har holdt den låst lenge. Hårflettingen gjorde at jeg låste opp døren. Døren min er fremdeles lukket, men nå kan du komme inn til meg. Bare bank på, så svarer jeg.

Jeg skal ha fysioterapi i dag, etterfulgt av avslapningstime. Jeg svever inn på kontoret til fysioterapeuten. Kjenner ikke gulvet. Kjenner ikke om rommet er kaldt eller varmt. Vi prater litt. Først må jeg sette meg. La kroppen min få begynne å lytte. Lytte til stemmen hennes. Så begynner hun å stryke meg på ryggen. Sakte, veldig sakte kommer den gode roen i meg. Hun stryker meg på ryggen, snakker lavt og rolig og vekker meg opp av dvalen. Når jeg har våknet, når timen er over, kan jeg fortelle henne at det er en ørliten høydeforskjell på to gulvplanker. At gulvet er varmt og litt hardt. Sammen går vi inn på avspenningsrommet. Og jeg kan legge meg på matten, legge helseteppet over meg og synke ned i musikken, ned i roen. Noen ganger kjennes det ut som om jeg har sovet. En behagelig følelse.

En følelse jeg bærer med meg, lenge. Noen ganger i flere dager. Til neste fysioterapitime.

Fra avlastingstimen går jeg ned på kjøkkenet igjen. Det er lunsj. Det er en god stund. En stund til å summe seg. Undres. En stund til å samle sine inntrykk. Sammen deler vi tanker, ideer, minner. Vi deler ikke minst den ro som avslapningstimen skapte.

Å gå ut kan være en prøvelse for meg. Jeg har så lyst å gå ut. Se i butikkvinduene, gå inn i butikkene og bare kose meg. Kjenne på stoffene genser og bukser er laget av. Prøve klær. Se for meg hvordan jeg tar meg ut med plaggene. Finne steder å sette lykter, blomster og figurer hos meg. Gå inn på kafé, bestille kaffe-latte, kjøpe meg noe godt å spise, sette meg ved et vindusbord og se ut på verden. Og føle meg trygg, føle at ikke angsten lammer kropp og sjel. Jeg kan stå i min egen stue og se ut. Ut på den mørke, uformelige massen som står i innkjørselen. Massen som pulserer, ser opp mot meg. Massen som vet. Vet at jeg er redd. At den har vunnet. At angsten har vunnet. I dag også.

Men i aktivitetshuset finnes det en. En som kan gå veien med meg, hjelpe meg med å jage angsten bort. Sammen tar vi på oss ytterjakke, sko, lue og votter og går ut. Og ser den store, ruvende massen av

angst bli mindre og mindre før den forsvinner. Sammen går vi ned mot butikkene, mot menneskene, mot luktene, mot fargene. Sammen lager vi nye minner, gode minner. Slike gode minner gjør meg sterkere. Gjør at jeg våger mer. Gjør at jeg våger å være lenger der ute. Utenfor hulen min, føle at ikke angsten også i dag har vunnet.

Jeg har også fysisk trening i dag. Jeg får nesten alltid spørsmålet: «Hva skal vi gjøre i dag?» Som vanlig svarer jeg: «Du har kunnskapen, du bestemmer.» Og treneren min smiler fra øre til øre og storkoser seg. Og legger skumle planer for treningen. Vi starter alltid med oppvarming. Skrur musikken høyt opp. Digger. Vi trener ikke bare kroppen min, det fysiske. Vi trener også det psykiske. Det nytter ikke med en kropp som er sterk fysisk, når redselen lammer, sørger for at jeg ikke går ut. Mens vi trener, kan jeg spørre, prate, undre. Jeg kan stille spørsmål jeg kanskje aldri hadde våget å stille. Sammen gjør vi kroppen min sterkere. Sammen gjør vi meg sterkere. Jeg avslutter treningen med en god dusj. Tar på meg myke, varme klær. Setter meg i sengen. Ser ut vinduet. Ut mot verden. En verden som holder på å bli min verden. En verden jeg holder på å bli trygg på. Sitter der en liten stund før jeg går for å spise.

Dette er min opplevelse om hva behandlingen ved Bjørkeli DPS gjorde for meg. Mine ord er ment å være en takk til dere alle, dere som ser oss som strever med livet, strever med å leve. Dere får oss til å føle oss verdifulle, får oss til å bli sterke igjen. Tusen takk skal dere alle ha. Tusen takk for at dere er der, at dere finnes. Og for at dere er dere.

Ved behandlingsstedet møtte jeg mennesker. Mennesker jeg ikke kjente. Mennesker som gjorde meg trygg. De har forskjellig utdanning. De har forskjellige oppgaver. Men hver og en av dem er like viktige. Som et puslespill legger de hver sin brikke. Forsiktig. Brikkene finner sine plasser. Litt etter litt blir puslespillet helt igjen. Jeg blir hel igjen. Sakte. I mitt tempo. Sakte blir skrittene mine stødige. Jeg blir tryggere.

Varsomt slipper de hånden min. Ser jeg går videre langs veien min. Alene. Men nå går jeg med hevet hode, rett rygg. Og jeg mestrer verden igjen. Og jeg vet at om verden blir vanskelig, om jeg føler meg liten igjen, er de der. Alle menneskene med hver sin bit til puslespillet. Og sammen legger vi bitene sammen. Litt etter litt. Til puslespillet blir helt igjen, til det blir Helga igjen!

HELGA MARGRETHE IVERSEN

VED HØYLYS NATT

alt den lyser på
takrygger brostein
og kanaler

månen lurer ikke meg

måten den er
bøyd i kanten

RUNA ADELSTEN JENSEN

ETTER AFTENVAKTEN

hvordan jeg

for hvert skritt
jeg våger i mørket

hører bladene
hviske på asfalten

og månen er stor
og uendelig borte

hvordan jeg prøver
å tegne
hvor den skulle stå

RUNA ADELSTEN JENSEN

MORGEN

og solen, da

som braker ned fra
himmelen som om

ingenting har hendt

RUNA ADELSTEN JENSEN

«Åre ringer»

STINE KING

Hun flirer da hun åpner mailen, typisk ham å skrive feil. Skriveprogrammet har sikkert markert med rød strek da han forsøkte å skrive det i ett ord, og så har han, uten tanke for at han kan ha skrevet det feil, delt ordet i to. «På en selv kjenner man andre» sier hun strengt til seg selv og klikker på vedlegget. Bildene fra turen på Hardangervidda er fem år gamle. Det går ikke lenge før det stikker i forfengeligheten. For hun ser og forstår godt hva han mener med at de nok har fått flere «åre ringer» siden den gang. Hun zoomer inn på sitt eget ansikt. Allerede da hadde hun pigmentflekker langs hårfestet og tydelige linjer rundt øynene. Hun har aldri vært flink til å ta vare på sitt eget utseende. Så lenge hun kan huske har hun, bortsett fra å bruke solkrem på sydenturer, vært ute i regn, vind og snø uten å tenke på at huden kunne bli misfarget av været. Heller ikke på hvor dype årringene ville bli. Nå er det sikkert for sent. Hun reiser seg og går til speilet, trekker i huden ved øynene og finner frem tuben med rynkeserum hun fikk anbefalt i tax-freen på flyplassen i vinter, presser ut en liten dråpe som hun smører på øyerynkene, før hun vender tilbake til sofakroken og bildene. De vekker hyggelige minner. Gode venner i meningsfylte samtaler foran peisen og smil og latter i solveggen. Hun lagrer dem og går tilbake til mailen. Blikket faller på skrivefeilen. Åre ringer. Ordene får henne til å se for seg ringer i vann etter åretak og de dype virvlene som blir til når harde tak driver båten framover. Og det slår henne at ordene kanskje ikke er så feil likevel. De har jammen tatt noen åretak, ikke så mange sammen, men hun vet at han har hatt sitt. Selv har hun tatt mange tak alene. Etterlatt fine dråperinger på speilblanke innsjøer og dype, grønne, virvler i grov sjø. En gang i blant har hun hvilt på årene, latt båten drive, vært ute av kurs fordi armene ble slitne eller stormene for tøffe. Men hun har alltid fått tak i årene igjen. Humøret stiger mens hun tenker at når en har laget så mange åreringer er det vel ikke noen skam å ha årringer, tvert om. Fingrene finner tastaturet. «Tusen takk for bildene! Gode minner.» skriver hun, og avslutter «Hilsen hun med åreringene.»

PIZZA OG MALING

«Det blir pizza til kvelds» roper hun så muntert hun orker oppover loftstrappen.

Et «Å» bekrefter at meldingen er mottatt, og hun vet at det er mer enn hun kan forvente. Strikken er nok allerede tøyd i lengste laget. Et øyeblikk lurer hun på om hun skal gå opp til ham, rose arbeidet, men lar det være. Lar ham være. Hun kommer bare til å si noe galt, er så utålmodig.

Han er nøye. Hun liker at han er nøye. Det er bra å være nøye når man pusser opp. Men det går sent. Han er sikkert trøtt, var ikke hjemme fra jobb før klokken var over fem. Og da middagen var fortært hadde hun nærmest jaget ham oppover trappene og plassert maleutstyret i hendene på ham. Det hadde ikke kommet en eneste protest. Han pleier egentlig ikke å være vanskelig å be heller. Da de pusset opp stuen, tapetserte han til langt på natt. Han stiller opp for familien også. I går kveld hentet han barnebarnet på fotballtrening og i helgen satte han opp nye fliser på kjøkkenet til den yngste av sønnene deres. Selv om hun også tenker mye både på de tre voksne barna og barnebarna, og sender meldinger nesten hver dag, er det han som ringer til dem, reiser på besøk og ordner. Mens hun bare er her, i huset, eller i hagen. Energien kan svinge mellom opplagt og utslitt flere ganger om dagen.

Hun husker ikke sikkert når det begynte. Bare at det ble umulig å kontrollere etter den gangen han sa de burde skilles. Og selv om de fremdeles er gift, føles det som hun aldri kommer til å bli skikkelig glad igjen. Hun har prøvd medisiner og har snakket i timevis med terapeuter, og tidvis har det vært bedre. I blant får hun en tanke om noe hun vil gjøre. Men selv om hun kommer i gang, varer det ikke lenge før lysten forsvinner og erstattes av en periode i sengen. Ofte har hun gått til anskaffelse av nytt utstyr idet hun får ideen. Det har gått med en del penger etter hvert. Ungene burde i grunnen ha gitt henne opp. Men selv om de egentlig ikke har tid, stikker de ofte innom. Hun burde vise mer takknemlighet, gi mer tilbake. Men i stedet har hun nå, på toppen av alt, lagt beslag på faren deres på grunn av denne kunstnerideen.

Det startet da hun begynte i maleterapi. Eller ikke med det samme, for i de første tre ukene gråt hun seg gjennom timene. Hun malte, men klarte ikke å få frem ett ord når de skulle snakke om maleriene og følelsene sine. Hun sa bare at hun ville slutte, at hun ikke syntes hun kom noen vei. Veilederne sa det var en normal reaksjon, at det ville bli bedre. Og fem uker senere kjentes det som om hun ikke kunne leve uten å male en gang i uken.

Snart var hun i gang med å rydde ut av et av rommene i loftsetasjen. Hun vasket ned og kjøpte gulmaling til den mest slitte veggen.

Damene i terapigruppen påstod at hun strålte og oppmuntret henne til å fortsette prosjektet. Selv om hun hadde hatt mange ideer tidligere som ikke ble til noe, kunne dette være den som skulle bli suksess, sa de.

Men oppussingen gikk ikke så raskt som hun hadde ønsket. Da den ene veggen ble gul så hun at de andre veggene også måtte males, at de også var flekkete og slitte. Furugulvet så også nokså shabby ut. Det burde absolutt vært slipt og lakket. «Like greit å gjøre det skikkelig når vi først er i gang» sa mannen. Hun nikket før hun gikk på badet for å gråte. Skuffelsen over utsettelsen satte seg i nakken og brystet. Hun kom seg knapt ut av sengen de neste dagene. At terapigruppen hadde høstferie samme uke førte til at til og med tirsdagen ble tilbrakt liggende. Og det gjorde slett ikke saken bedre. Hun begynte å verke i ryggen og fikk ikke sove. Mannen hennes prøvde å få henne på beina ved å fortelle om fremgangen på loftet, men synet av malespannene minnet henne bare om ventetiden, og støvet fra slipemaskinen om alt husarbeidet som skulle ha vært gjort. Men da veggene var ferdigmalte våget hun seg opp. Og den sterke gulfargen fikk henne til å føle seg litt bedre.

Hun setter pizzabrettet i ovnen og begynner på oppvasken. I dag har hun kjøpt utstyr. Har kjørt fra sted til sted, vært innom flere handlesentre, funnet maleplater og pensler. Staffeliet tok opp nesten hele lengden i bilen. Det prikker

i kroppen når hun tenker på alt som står og venter på å bli tatt i bruk. For nå gjenstår bare et strøk på gulvet og tørketid før rommet hennes er ferdig. Men innimellom sniker tvilen seg innpå, sier at hun har brukt altfor mye penger, at det bare er et spørsmål om tid før depresjonen slår beina under henne igjen. Og at snart, kanskje allerede i kveld, vil mannen hennes ha fått nok av alle nykkene hennes. Angsten er i ferd med å overta da lukten av svidd ost får tankene tilbake til kjøkkenet. Hun redder pizzaen ut av ovnen i siste liten. «Maten er klar» roper hun, men han står allerede i døråpningen.

«Jeg ser det» smiler han. «Gulvet er også ferdig, vil du se?» Hun tar hele trappen i fem trinn.

Blikket hennes sveiper den blanke gulvflaten og de gule veggene før det treffer listene rundt vinduet. De er brune. Hun har ikke sett det før nå, har ikke kjøpt maling til dem, har ikke tenkt på det, eller spurt om han vil male dem. «Det er kjempefint» sier hun så positivt hun klarer og siger nedover trappen. Baderomsdøra står åpen, hun ser at han vasker hendene. Hun karrer seg til kjøkkenet, prøver å holde fortvilelsen i sjakk, skjærer pizza, legger på fat, forsøker å ta seg sammen. Men før han er tilbake sitter hun på gulvet med knærne under haken og armene over hodet.

STINE KING

DAGSPLAN

dagen slår ut kråkevengene sine

sirklar litt

før han slår seg ned

på andre sida av bordet

spør meg kva planar

eg har for han

VIDAR KOLÅS

ANARKIET

før duggdråpen fødes
og samler verden

VIDAR KOLÅS

EN SLIK DAG

du ser snøfnuggene
veves sammen
til et mykt teppe
som brer seg over jorden

du ser småfuglene på brettet
lete etter mat

du glemmer både dem
og deg selv
i et mylder av tankeløshet

du skulle ønske
det kunne vokse poesi

ut av
ingenting

VIDAR KOLÅS

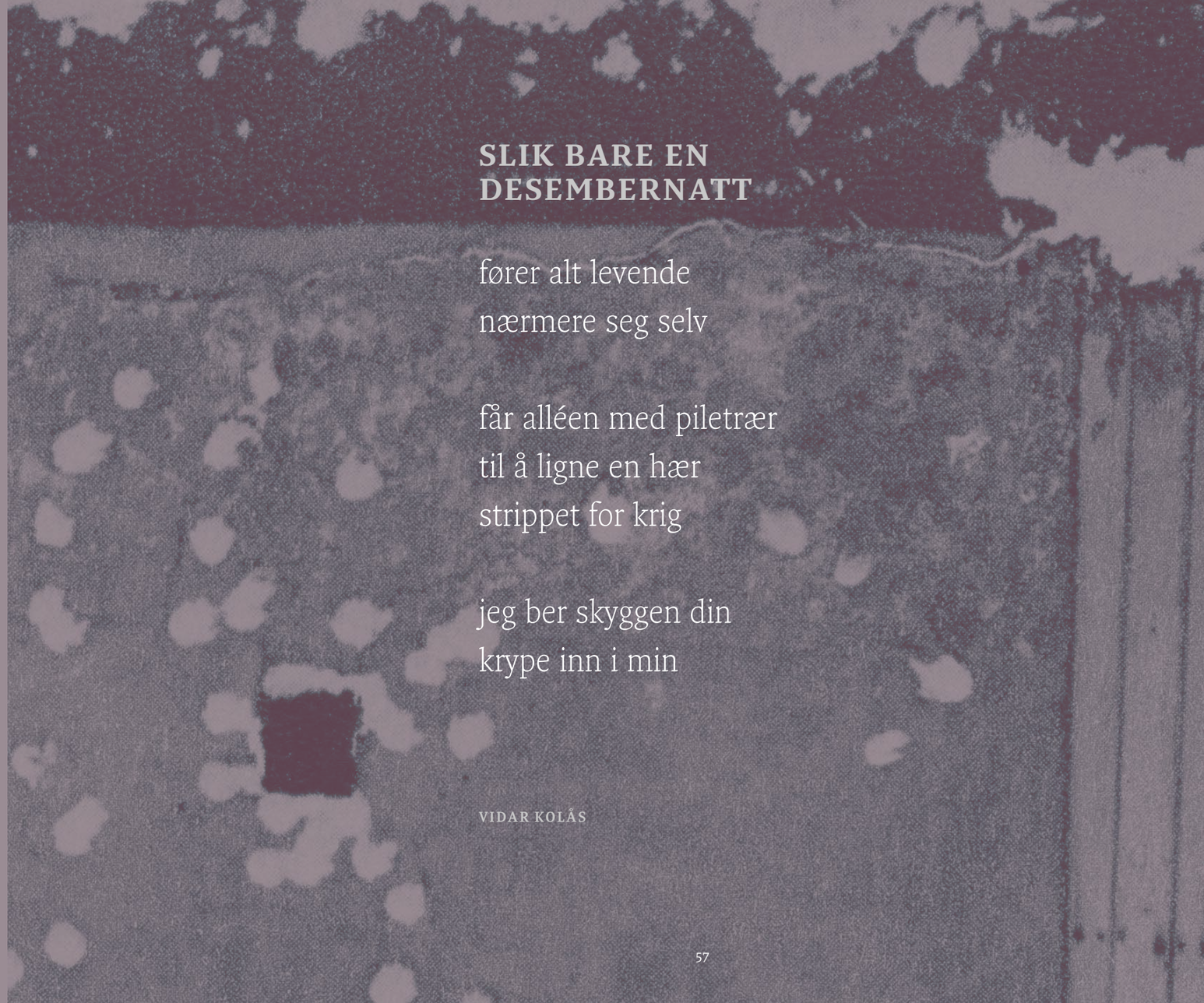

SLIK BARE EN DESEMBERNATT

fører alt levende
nærmere seg selv

får alléen med piletrær
til å ligne en hær
strippet for krig

jeg ber skyggen din
krype inn i min

VIDAR KOLÅS

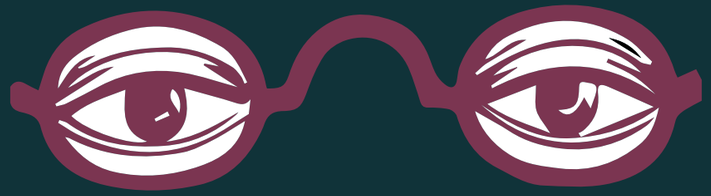

GJENSKINN

Jeg pusser skoen dine
til de skinner
elegant

så pusser jeg brillene dine
slik at du ser meg
litt klarere

når ansiktet mitt
lyser opp i glansen
fra deg

NINA C. KROGH

MELLOM DRØM OG DAG

Når byen dormer under dun
våkner dikteren til dyst

risser runer om morgenrødme
på voksende dagmåne

NINA C. KROGH

KJÆRLIGHET

jeg ser meg rundt
snurrer verden rundt lillefingeren
karusell, sier jeg og kjøper billett
men hvisker stans til konduktøren
det er en berg og dalbane,
svarer han og kaster meg
90 km i timen nedover
utfor stupet og så
kaster jeg opp
ordene du en gang sa
som at du elsker meg
med sommerfugler i magen
flyr videre

HELENE LARSEN

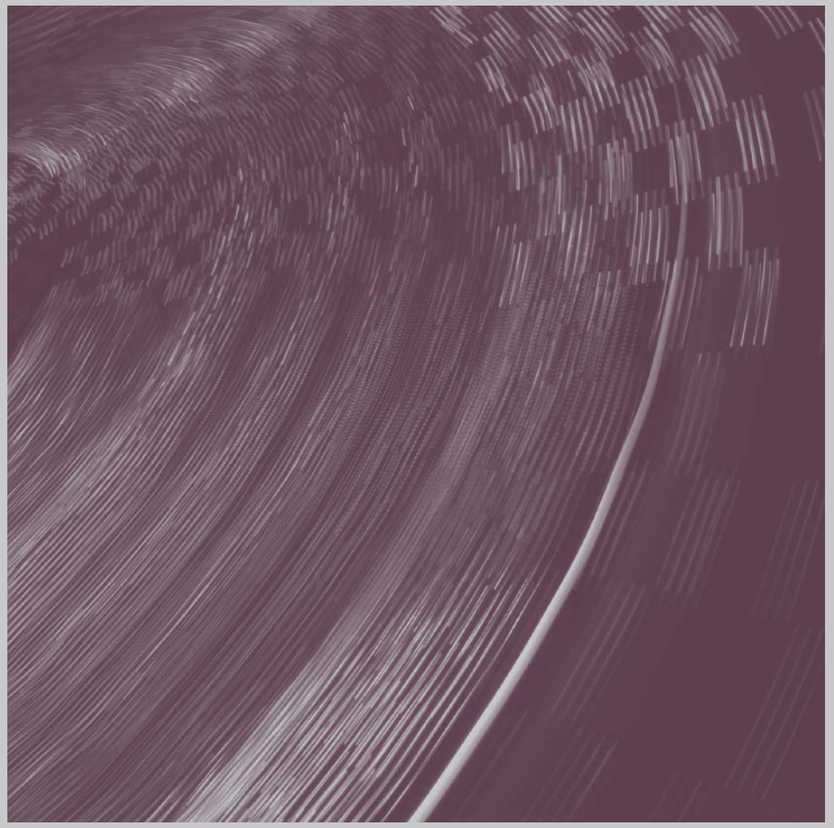

VEDHENG

Sett dem bare der
bagasjen, kofferten, bæreposene
av bekymring, fornyelse, gamle minner, bananer fra rema
tusen tanker, sett dem bare der, i lange baner
de er så tunge å holde fast i, posene og
livet er ei rutsjebane,
fest sikkerhetsbeltet nå
og la det stå til livets rett
middagsrett for to eller fire eller kanskje bare en halv
vi vet ikke hvem vi inkluderer
kanskje ikke hele meg selv
halvt om halvt kommer vi
til hektene, sier du og jeg takker for omtanken og sier,
bare sett dem der,
bagasjen, kofferten, bæreposene

HELENE LARSEN

HODET ER ALENE

Jeg har to armer med to hender som griper
og to bein som sparker og skyter fart
Jeg har øyne som skjeler i hver sin retning
og på hendene ti fingre og på føttene ti tær
men på hele denne lange kroppen;
bare ett hode
som tenker for alle de andre

HELENE LARSEN

HJERNEN

TERJE LEIFSON

inneholder mange folder
og rynker
men er det rynker
i hjertet
etter alle disse årene?

jeg tviler, tror hjertet holder seg
ungt og fint
med sin tverrstripete muskulatur

Det som gjelder for hjernen
gjelder ikke for hjertet
selv om de er nært knyttet

her er annen
bevegelse
og et sinnrikt mønster
av åresanger og bank

det hamrer løs
og
er hjertets sang

JULELUNSJ

Han snubler inn døren midt under lunsjen. Vi sitter rundt spisebordet som vi har dekket på selv. «Det er en del av behandlingen», fortalte de oss på informasjonsmøtet. Porsjonspakker med pålegg i store kvanta ligger i skåler. Brødet ligger ferdig oppskåret i en plastikkpose. Først tenkte vi at det kom ferskt fra bakeren, men så like etterpå forstod vi at det er hentet opp fra fryseren i kjelleren. Kaffetrakteren surkler på kjøkkenbenken. Vinduet med farget glass gjør at fotballbanen bader i blått lys. Vinduene går ikke an å åpne, og gardinene henger tungt mot gulvet. Bak oss på en liten hylle skinner adventsstaken. En av pærene har gått.

Gutten setter seg ved bordenden. Han strekker seg etter en skalk mens han spør om noen kan sende smøret. Stemmen hans er hes. Alle speider etter skålen med de små, gule pakkene. Hettegenseren dekker det unge ansiktet hans. På stolen ved siden av har han lagt en bærepose. Den er full av ubetalte regninger. Gutten beklager at han kom for sent til lunsjen, forteller at han ikke vet hvor han skal bo etter jul, og at han mistet to venner forrige måned. Begge hadde tatt en overdose helgen etter hverandre. De orket ikke mer. Vi slutter å spise. En jente med krøller pirker på kartongen med juice. Hjemme i leiligheten har gutten slått hull i en dør. Han husker ikke om det var ved et uhell eller et raserianfall. Men han blir lei seg hver gang han går forbi døren. «Den minner meg om at jeg stadig faller lengre ned», sier han. Tidligere jobbet han på 7-Eleven, men orket ikke lenger å selge pølser til narkomane og horer. Sosialkontoret gir ham 5000 kroner i måneden å leve for. Ute er det fortsatt mørkt. Jeg vil ikke dø, sier han og åpner en liten porsjonspakke med bjørnebærsyltetøy. Han skraper pakken med kniven og smører syltetøyet langsomt på skiven. Snart skal vi ha bevegelsestrening i gymsalen.

JOHANNE MAGNUS

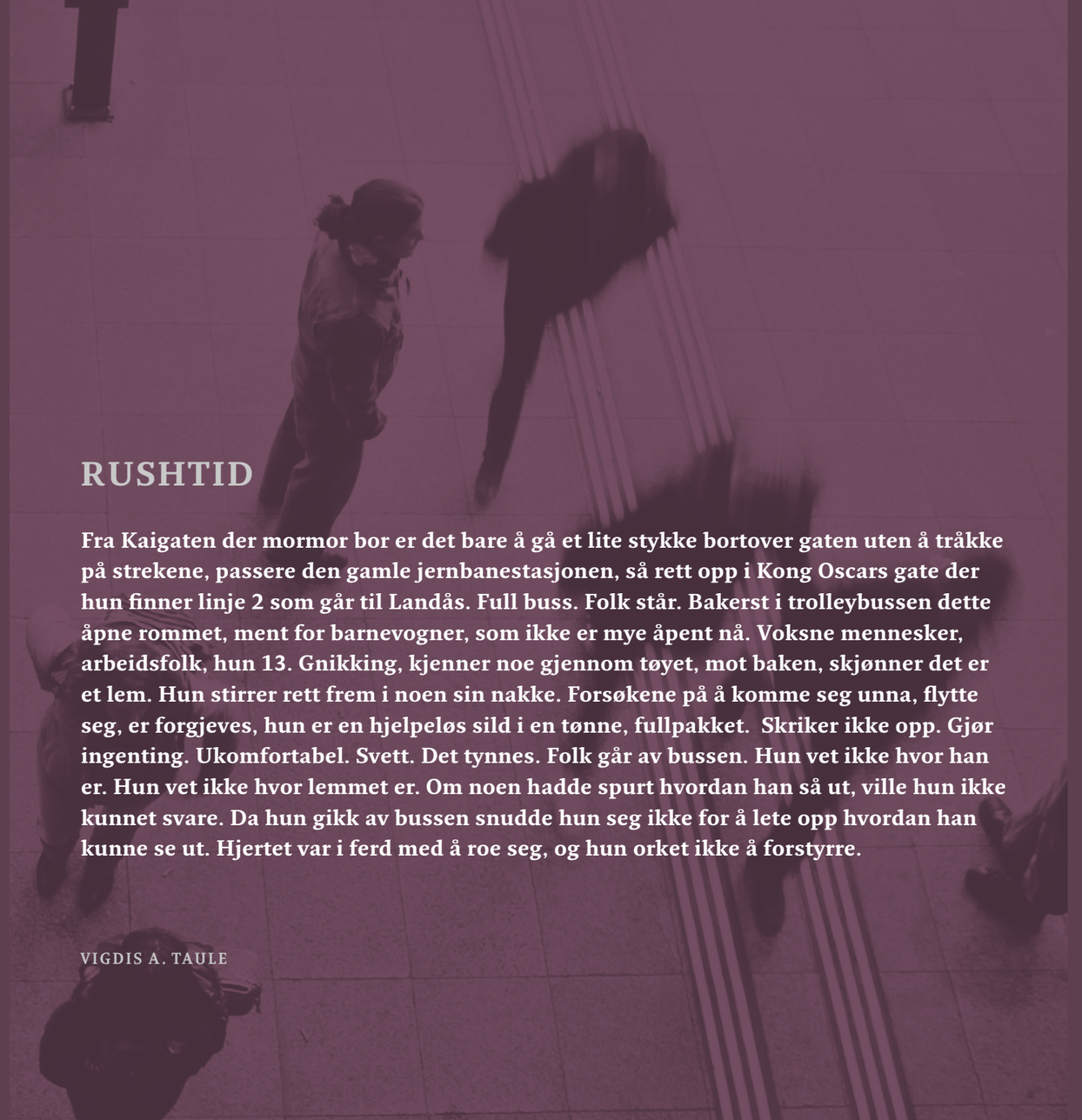

RUSHTID

Fra Kaigaten der mormor bor er det bare å gå et lite stykke bortover gaten uten å tråkke på strekene, passere den gamle jernbanestasjonen, så rett opp i Kong Oscars gate der hun finner linje 2 som går til Landås. Full buss. Folk står. Bakerst i trolleybussen dette åpne rommet, ment for barnevogner, som ikke er mye åpent nå. Voksne mennesker, arbeidsfolk, hun 13. Gnikking, kjenner noe gjennom tøyet, mot baken, skjønner det er et lem. Hun stirrer rett frem i noen sin nakke. Forsøkene på å komme seg unna, flytte seg, er forgjeves, hun er en hjelpeløs sild i en tønne, fullpakket. Skriker ikke opp. Gjør ingenting. Ukomfortabel. Svett. Det tynnes. Folk går av bussen. Hun vet ikke hvor han er. Hun vet ikke hvor lemmet er. Om noen hadde spurt hvordan han så ut, ville hun ikke kunnet svare. Da hun gikk av bussen snudde hun seg ikke for å lete opp hvordan han kunne se ut. Hjertet var i ferd med å roe seg, og hun orket ikke å forstyrre.

VIGDIS A. TAULE

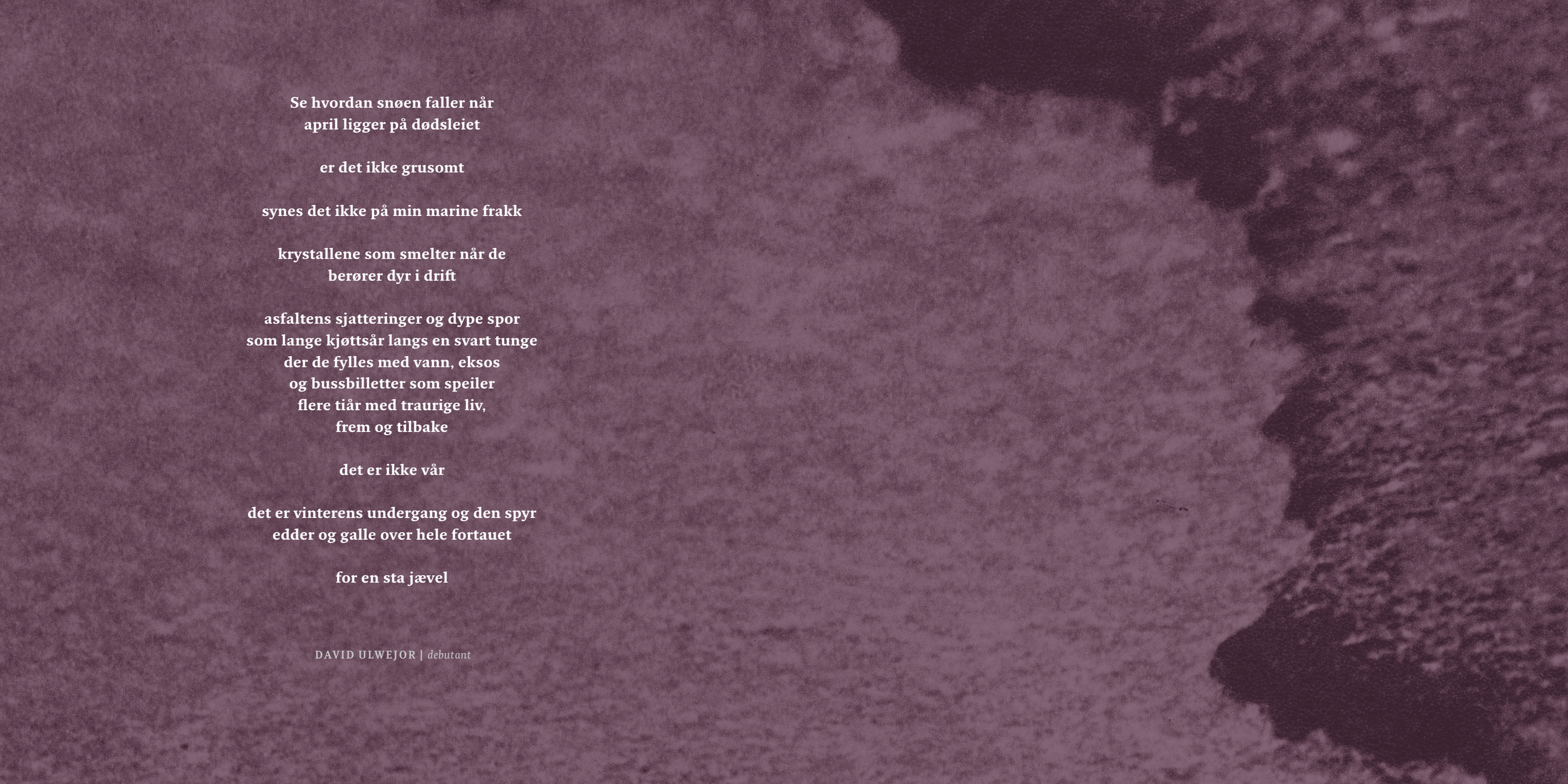

Se hvordan snøen faller når
april ligger på dødsleiet

er det ikke grusomt

synes det ikke på min marine frakk

krystallene som smelter når de
berører dyr i drift

asfaltens sjatteringer og dype spor
som lange kjøttsår langs en svart tunge
der de fylles med vann, eksos
og bussbilletter som speiler
flere tiår med traurige liv,
frem og tilbake

det er ikke vår

det er vinterens undergang og den spyr
edder og galle over hele fortauet

for en sta jævel

DAVID ULWEJOR | *debutant*

Han går med en blå tilstand

skoene hans har gått ut på dato,
de overtar benmuskulaturen
og går i ubestemte sirkler

han gjemmer hendene sine i magen
som blinde åtseldyr som søker ly fra
andre sultne hender

han vet ikke hvor han skal,
ingen av de andre vet heller, men
de liker å spise hverandres tanker i offentlighet

dansen er forbløffende kompleks,
men også nødvendig

huden hans skjelver

DAVID ULWEJOR | *debutant*

EIT STEINKAST FRÅ AGE

DANIEL VAGSTAD

Då Einar var liten, var han alltid svolten. Han var feit som ei kobbe, men likevel svolten. Han åt mindre enn sine skinnmagre jamaldringar, men var likevel so feit at han trilla som ein ball bortetter vegen. For dette vart han naturlegvis mobba. Blant ville dyr og ungar er det allment akseptert at dei svake blir undertrykt av dei sterke. "Gjøgrisen", kalla dei han. Utnamnet song i øyra hans dag ut og dag inn – heile barndommen.

Ingen gadd å gripe inn. Alle meinte dei at han so visst kunne forsvare seg sjølv. Guten var jo eit hovud høgare enn alle dei andre. Frå ståstaden til dei som liksom var vaksne og ansvarsfulle, såg dei ei doven kjempe med bilringar og puppar som lét ein gjeng hyperaktive, halvanorektiske småtassar plage livet av seg kvar einaste dag. På den tida var det heilt i orden å gje offeret skulda for at han vart mobba, for det måtte jo vere ein grunn til at dei valde nettopp han, og ikkje til dømes den freknete jenta med tjukke brilleglas eller den gebrokne utlendingen som hadde eit namn utan vokalar.

Til og med i dagens samfunn er det akseptabelt å mobbe folk som er feite som gjøgrisar, for alle reknar med at overvekta er sjølvforskyldt. Den nyaste forskinga har prova at overvekt skuldast trolldom.

Ein av dei som mobba Einar verst, var ein liten pygmé av ein rabagast som heitte Stein. Han spratt rundt som ein duracellkanin heile dagen. Lærarane måtte omtrent binde han fast med reimar til stolen for å halde han nokolunde i ro i timane.

Stein plaga og pinte Einar i kvart einaste friminutt. "Gjøgris" etterfølgt av grisegrynt ringde rundt den Obelix-liknande branden utan opphøyr. Einar vralta hòl av svolt gjennom skulegarden so feittlasset dissa medan Stein sprang i sirklar rundt han og skrålte, kneip, dytta og herja. Ofte hende det at han fekk med seg dei andre gutane, og dei heiv seg over han med slik ein nådelaus, djevelsk brutalitet at det berre var rein flaks at dei ikkje tok livet av han. Kva dei vaksne var so opptekne med, var ikkje visst. Det var iallfall ikkje tryggleiken og velværet til elevane. På den tida var det ikkje so farleg om lærarane gav faen i jobben sin. Ingen foreldre var der for å sjå all tenesteforsømminga, sidan foreldre – i motsetnad til i dag – faktisk brukte dagane til lønt arbeid.

Mobbing får som regel tre utfall. Fyrste utfall er at nokon vaksne og ansvarsfulle til slutt grip inn. Andre utfall er at mobbaren går lei (noko som diverre er uhyre sjeldan). Tredje utfall er at offeret tek ein fælsleg hemn.

Ein dag gjorde heimkunnskapsklassen den gedigne tabben å servere kveitebollar med krem og jordbærsyltetøy i friminuttet. Sidan Einar var so inni helvete feit, fekk han ingenting. Han kunne visst tære på det han hadde. Dette fall han tungt for den veldige bringa. Guten var so svolten at han sleva. Stein, derimot, fekk dobbel rasjon med kveitebollar sidan han var so liten og tynn, og dermed fortente bollar

meir enn dei andre. Han stod framfor den ihelsvoltne Einar og gassa seg med bollar so krem og syltetøy draup nedover hake, hals og genser.

Diverre gjorde Stein dette ved sida av ei steinur.

Noko mørkt og skummelt dukka opp i dei små auga til Einar. Den nesten sfæriske guten klauv opp til toppen av ura og plukka med sine pølsefingrar opp den største og skarpaste steinen han fann. Stein stod og sleikte seg på fingrane – dumt nok med ryggen til. Einar sikta so godt han kunne og kasta steinen.

Det small ganske rart.

Like etter skingra det eit gaul av ei anna verd gjennom heile skulegarden. Alle snudde seg rundt i skrekk og vantru. Dei feige og udugelege lærarane stod med auga i hårgarden. Fleire jenter hylte.

Den vesle, eglande tassen stod der med steinen planta i bakhovudet. Blod sildra rundt steinen og rann nedover nakken. Guten datt rett i bakken, oskegrå i andletet. Det mørkeraude blodet blanda seg med det raude syltetøyet frå bollane.

Einar lo so heile skulegarden høyrde det.

Diverre overlevde Stein. Og eg bruker ordet «diverre» ikkje fordi enkelte meinte han burde døy - snarare fordi livet han fekk nok ikkje var det verken han eller foreldra håpte på. Då han omsider vakna opp frå koma, var han ikkje lenger i stand til å verken erte eller kalle nokon, same kor trillrunde og pløsete dei var. Han kunne ikkje lenger springe skrikande og eglande i sirklar rundt menneskelege gjøgrisar. Han kunne ikkje lenger springe rundt noko som helst. Rullestolen han fekk frå det som i fortida passerte for NAV, gjorde at det vart lettare for andre å springe rundt han og kalle han ting. Lite tyda på at han nokosinne ensa det.

Kva skjedde med Einar? Fint lite, i alle fall juridisk sett. Ungar kunne jo ikkje bøteleggjast eller setjast i fengsel. Den einaste straffa Einar fekk, var at faren gav han juling – men det gjorde jo faren støtt likevel. Hendinga fekk i det minste éin positiv ringverknad. Frå den dagen av kalla ingen han lenger noko utnamn. Iallfall ikkje so han høyrde det.

Når det var umogleg å bli lika, so var det nest beste alternativet å bli frykta.

ESSAY

KROPP OG SJEL

SOLVEIG AARESKJOLD

forfatter

Folk som har mykje å gjera, ønskjer ofte at dei hadde fleire kroppar, ein til å gå på jobb, ein til å ta etterutdanning, ein til å ta seg av familien, ein til berre å slappa av. For som professor Antonio Damasio skriv i den populærvitskaplege boka Følelsen av hva som skjer:

> *"– hvorfor kan ikke personer med stor intellektuell kapasitet bebo to eller tre kropper? Tenk så moro det hadde vært! Tenk hvilke muligheter det kunne ha gitt! Hvorfor kan det ikke være ulegemlige personer blant oss, du vet: spøkelser, ånder, vesener uten tyngde og farge? Tenk hvor plassbesparende det ville vært! Men det enkle faktum er at slike vesener ikke eksisterer nå, og det finnes intet som tyder på at de noen gang har eksistert. Den enkle grunnen til at det er slik, er at en kropp, en menneskekropp, for å være nøyaktig, naturlig skaper et sinn. Et sinn er formet så nøyaktig etter kroppen og bestemt til å tjene den, at bare ett sinn kan oppstå i den. Uten kropp, intet sinn. Ingen kropp har mer enn ett sinn."*

Likevel finst det ei utbreidd kjensle av at sjela eksisterer uavhengig av kroppen, og at det går an i bli fødd i feil kropp. Sjølv om det ikkje stemmer med naturvitskapleg forsking, er det framleis vanleg å tru at ei mannssjel kan hamna i ein kvinnekropp, eller ei kvinnesjel i ein mannskropp. Der blir ho sitjande fast i åtti, nitti, opp til hundre år, alltid misforstått og

feilplassert.

Det er fælt å vera feil. Dersom ein kjønnskorrigerande operasjon er alt som skal til for å bli rett, er det ingen grunn til å la vera.

Likevel er det ikkje alltid at dette sjølvet som kjenner seg så sikkert på at det skulle vore annleis, veit kva det sjølv vil. For samtidig som det finst kvinner som gjerne ville vore menn, finst det mange fleire som ikkje føler seg kvinnelege nok. Det finst ikkje tal på alle dei som kavar livet av seg for å bli meir feminine, piner seg med vonde skor og stramme klede, angrar bittert kvar gong dei har teke ordet i ei forsamling, og synest at dei aldri greier yta nok omsorg. Å operera inn større bryst lindrar berre ein liten del av desse plagene.

Men når den feilaktige og utilstrekkjelege går djupt i seg sjølv, kan det skje at ho til si store forferding oppdagar at det har vore nokon og rota til der inne. Dei har snudd om på tankar og kjensler slik at ho heile tida mistar retninga i livet og blir gåande og streva med andre sine prosjekt. Det er som om nokon av dei som vil ha fleire kroppar å leva gjennom, skulle ha operert inn ein bit av si eiga sjel. Denne framande sjela har slått rot og lever som ein snyltar på vertsorganismen.

Den eldste og mest effektive måten å suga seg fast til andre på, er religiøs indoktrinering. Politisk ideologi og kommersiell reklame

kan gjera same nytte. Dei som styrer over desse maktmidla, er tradisjonelt eit lite sjikt av menn med sterkt samhald seg imellom, gjerne kalla patriarkatet. Dei andre mennene, som det er langt fleire av, står utanfor og blir til liks med kvinnene brukte til kraftleverandørar for denne parasittiske herskarklassen.

Likevel er kvinnene særskilt sårbare fordi patriarkatet legg så mykje vekt på å kontrollera kjønnsliv og reproduksjon. Ideen om at kropp og kjønn er ureint, er så grunnfesta at trass i eit intenst kapitalistisk ønske om å selja bind og tampongar er det framleis uråd å laga reklamar med raudt menstruasjonsblod. Og sjølv om det for lenge sidan er vitskapleg bevist at livmora ikkje kan vandra omkring i kroppen og skapa hysteriske tilstandar, blei ho gjennom heile nittenhundretalet brukt som påskot for å stengja kvinnelege idrettsutøvarar ute frå stavsprang og skihopping.

For eit par år sidan las eg ein nekrolog over den nyleg avlidne biskop Per Lønning der det, som rimeleg var, først og fremst blei gjort greie for kor flink han hadde vore i teologi og kor høgt han hadde stige i det kyrkjelege hierarkiet. Men avsluttingsvis var det nemnt ganske kort at han kanskje ikkje skjøna seg så godt på korleis kvinnene hadde det.

Dei som hugsar så langt tilbake, veit at Per Lønning forlét bispestillinga si i protest då Stortinget liberaliserte reglane for

sjølvbestemt abort i 1975. Tolv år seinare søkte han igjen stilling som biskop i den norske kyrkja, og fekk det. Han var stor og pen og hadde dei beste eksamenar frå skulen og universitetet, han snakka fornemt riksmål og gav inntrykk av opphøgd alvor. Kven kunne krevja at sånn ein fin mann skulle bry seg om noko så uhygienisk som forplanting, barneoppfostring og vedlikehald av familie og slekt?

Eg har aldri vore særleg til kyrkjegjengar. Likevel hugsar eg ein søndagsføremiddag frå barndomen, kanskje fram mot konfirmasjonsalderen, då presten stod på preikestolen og fortalde at det hadde kome ei kvinne til kontoret hans og klaga på mannen sin. Eg spissa øyra, for mor mi klaga ofte på far, og sidan alle barn hadde plikt å koma frå harmoniske og eksemplariske heimar, var eg alltid på leit etter noko som kunne gjerast for at foreldra mine skulle bli harmoniske og eksemplariske. Kanskje presten hadde ei løysing?

Forteljinga var dessverre over før ho hadde kome i gang, og slutta med at kvinna som søkte råd, blei send heim med beskjed om å vera lydig og gudfryktig.

Dette var på den tida då ein kunne høyra tilsynelatande heilt normale nordmenn seia at ein øyrefik i ny og ne får kjerringa tola, og ein skikkeleg omgang pryl har ho berre godt at. Då vald i heimen omsider blei

erkjent som eit samfunnsproblem, var prestane dei siste til å oppfatta det, trass i at dei som sjelesørgjarar hadde hatt førstehandskjennskap til det i alle år.

Det var ikkje mangel på informasjon, men det ansvaret det innebar å ha teke til seg denne informasjonen, som gjorde at den presten som stod på preikestolen den søndags føremiddagen, visste så lite om livet til dei som sat nede på kyrkjebenkene. Det hadde han felles med dei aller fleste yrkesbrørne sine – for i den tida, og i alle tider før det, var alle prestar menn.

Det blei ikkje betre av at den boka dei rettleidde seg etter, Bibelen, reknar den normale fødselen som syndig, og insisterer på at frelsaren måtte fødast av ei jente som aldri hadde lege med ein mann.

Legestanden var like ille, trass i det naturvitskaplege fundamentet. Elise Ottesen Jensen, den norske kvinna som lærte den svenske arbeidarklassen å bruka prevensjon, opplevde ”kvitfrakkane” som like arge motstandarar av seksualopplysing som ”svartfrakkane”. Men i dei siste to-tre tiåra har heldigvis begge desse yrkesgruppene snudd tvert om og blitt overraskande medmenneskelege, sikkert fordi det no er så mange legar og prestar som er kvinner.

Samtidig har det skjedd ei viss justering i synet på kropp og sjel.

Mens ein tidlegare rekna med at tenking var eit åndeleg fenomen, høyrer det no til allmennkunnskapen at det er ein fysiologisk prosess på linje med å fordøya maten. Endåtil den personlege opplevinga av kven eg inst inne er, det som er min eigen personlege identitet, gjev seg til kjenne i biologisk hjernevev.

Om eg er dømd til å vera mann eller kvinne, er ei anna sak. Det er greitt nok at eg må dra på den kroppen eg har – og er – så lenge eg lever, med eller utan korrigerande operasjonar. Likevel er det ikkje sikkert at det som gjeld for å vera dei naturlege grensene for kvinnekroppen, har så mykje med den naturlege kvinna å gjera.

Rett nok blir det stadig påstått at i steinalderen var kvinnene heime i hola og passa på ungane mens mennene var ute på jakt. Det svarer til den velkjende arbeidsfordelinga med far på fabrikken eller kontoret og mor på kjøkkenet. Men i det gamle bondesamfunnet arbeidde begge kjønn heime på garden, og ungane var like mykje saman med far som med mor.

Den stakkars byhusmora som gjekk og trakka i kjøkenet dag ut og dag inn, sleit med mange slags sjukdomar, særleg underlivsplager. Det var ein lagnad ein måtte finna seg i når ein var fødd som kvinne. Men moderne kvinner som driv med regelmessig trening, opplever til si store glede at livmora, som i alle år var det viktigaste påskotet for å halda dei

unna hoppbakken, heng fast og støtt livet ut.

Kva folk bør rådast til å gjera vil alltid vera eit spørsmål om verdiar. Ein kan for eksempel seia at sidan menn har så lett for å få hjarteinfarkt, er det å tukla med naturen å setja dei på diett og tvinga dei til å mosjonera. Eller ein kan seia at fordi kvinner har svakare musklar, må dei dess flittigare bruka dei dei har, slik at dei slepp dei livsstilssjukdomane som det patriarkalske kjønnsrollemønsteret uunngåeleg fører med seg.

Solveig Aareskjold debuterte som skjønnlitterær forfattar i 1987 med romanen Det indre tempel og som essayist i 1996 med Kyss meg i diskursen. I dei siste fem åra har ho gjeve ut tre bøker som handlar om å gjera eldre litteratur meir kjend, i 2017 Astridene. Kvinnene omkring Olav Tryggvason. Kvar laurdag skriv ho om dagsaktuelle emne i spalta Solveigs salt i Klassekampen.

Kraftverk er en antologi med dikt og prosa av uetablerte skrivere. Kraftverk ble utgitt første gang i 2002. Fra 2007 ble Kraftverk også lansert som internettbasert tidsskrift.

Kraftverk har to utgaver i 2018: Digital utgave nr. 57 i mai og trykt utgave nr. 58 i november.

Nettutgaver kan leses og papirutgaver kan bestilles på: *www.kkph.no/litteratur/*

Kraftverk utgis av Bergen kommune ved Enhet for kulturformidling og deltakelse / Kunst, kultur og psykisk helse (KKPH).

Et overordnet mål for Kunst, kultur og psykisk helse er å stimulere til økt kunst- og kulturdeltakelse for målgruppen mennesker med psykiske helseplager. Med fokus på skapende virksomhet innen ulike kunstarter, slik som litteratur, visuelle uttrykk, musikk og scenekunst.

Vil du sende oss tekster? Mer informasjon finner du på: *www.kkph.no/litteratur/*

LIT WWW.KKPH.NO

BERGEN KOMMUNE

Utgiver:
Bergen kommune – Kunst, kultur og psykisk helse,
Enhet for kulturformidling og deltakelse

Redaktør: Fanny Holmin
kraftverk@bergen.kommune.no
+47 957 75 332

Ansvarlig redaktør: Livelin Remme

Adresse: Enhet for kulturformidling og deltakelse,
Kraftverk ved redaktør, Neumannsgate 1, 5015 Bergen

ISSN: 1502-9883 Kraftverk

Kontakt for salg eller andre spørsmål:
livelin.remme@bergen.kommune.no | +47 55 56 94 73

Redaksjon:
Henning Bergsvåg
Mariann Dalen Husveg
Torfinn Langelid
Randi Magnussen
Gunnar Staalesen

Formgivning:
Ian J M Holcroft | *www.roast.no*

Copyright © 2018 KKPH. All rights reserved.
En stor takk til bidragsytere og samarbeidspartnere.
Det er ikke tillatt å kopiere fra dette tidsskriftet,
uten med samtykke fra forfattere og utgiver.